

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' תזריע - החודש תשפ"ב | גליון מס' 288
הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פר' שמיני, כ"ב אדר ב' תשפ"ב

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

הַכֶּנֶת תֵּה בְּשַׁבָּת

מהן האפשרויות ההלכתיות להכנת משקה תה? | באלו אופנים יש איסור בישול במגע התה עם המים החמים? | מהו החילוק בין קליית גרגרי קפה לקליית עלי תה? | האם יש איסור צביעה בתה? | האם מותר למזוג יין אדום לתוך יין לבן, כדי להאדים היין? | האם מותר ליתן עלי מנטה ונענע במים חמים? | האם מותר לסחוט לימון לתוך כוס תה בשבת?

שאלה: מהי הדרך הנכונה להכנת משקה תה בשבת?

אפשרויות הכנת משקה תה

תשובה: כידוע, ישנן שתי אפשרויות להכנת משקה תה בשבת. אפשרות ראשונה היא להכין מערב שבת תמצית עלי תה (סענס) בקומקום קטן, על ידי שריית עלי התה במים רותחים שעירו עליהם מערב שבת. ואפשרות נוספת היא להכין המשקה מעלי תה עצמם.

בישול ב'כלי ראשון', שני ושלישי

המכין משקה מעלי תה בשבת, אפילו כבר קלויים מערב שבת, השורה אותם במים חמים שב'כלי ראשון', כגון מיחם וכל כלי רותח, אפילו כבר אינו עומד על האש, עובר על איסור בישול מן התורה. ואף אם רק מערה עליהם את המים החמים מ'כלי ראשון' לכלי אחר, דהיינו עירו מ'כלי ראשון' ל'כלי שני', אסור, כמבואר בשו"ע (סי' שיח ס"ו) שעירו מבשל ואסור, ומים הבאים לכלי זה נחשבים ל'כלי שני' ואסור ליתן שם את עלי התה.

ואפילו אם נותן את עלי התה לתוך מים חמים שב'כלי שני', דהיינו לתוך מים חמים שנשפכו מ'כלי ראשון' לתוך כלי אחר, אסור. ואף שבדרך כלל 'כלי שני' אינו מבשל ואפילו המים החמים שבו מעלים בועות, כמבואר בבית יוסף (יו"ד סי' קה), מכל מקום יש לחוש שעלי תה נחשבים קלי בישול, שמתבשלים ומתחממים מהר מאד אף בשריה ב'כלי שני', ובכך אפילו הם מונחים ב'כלי שני' אסור, אלא ניח העלים במים חמים שב'כלי שלישי', ש'כלי שלישי' אינו מבשל כלל. וכן מותר לערות מים חמים מ'כלי שני' על התה שב'כלי שלישי', שעירו מכלי שני אינו מבשל, ואף בקלי הבישול מותר.

ובשו"ת מקור חיים (או"ח סי' ז) נשאל אם מותר לערות בשבת מים חמים מכלי שני או שלישי על עלי התה, והשיב שהעושה כן עובר על איסור תורה, וחייב להביא חטאת שמנה, וכדקיימא לן (שבת קמה ע"א, שו"ע סי' שיח ס"ג) שכל דבר שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בשבת, חוץ ממליח הישן וקוליים האיספנין, שאינם צריכים בישול אלא מעט והדחתן אפילו בצונן הוא גמר מלאכתן, ולכן גם עלי התה שאינם צריכים בישול, רק לערות עליהן מים חמים מכלי ראשון או שני, ואין זו הדחה בלבד אלא שרייה, יש בזה איסור מן התורה. אולם כבר ביארנו שבכלי שלישי אין כל איסור.

בין קליית עלי תה לגרגרי קפה

בשו"ת מים חיים - להג"ר יוסף משאש זצ"ל (או"ח סימן קיח) התייר ליתן עלי תה ב'כלי שני', כי הם עוברים תהליך קלייה דרך התנוה,

והשווה זאת לקפה. אך באמת, אינו דומה, כי קפה קלוי הוא ראוי לאכילה, כגון אם מערב בו מעט סוכר, אפילו בלי מים, יכול לברך 'שהכל' ולטעום ממנו, כי הוא ראוי לאכילה, מה שאין כן עלי תה, ראשית, אינו ברור שהם קלויים, ואף אם נאמר שהם קלויים, וכי הם ראויים לאכילה?! הרי אי אפשר לקחת עלי תה, אפילו עם סוכר, ולטעום ממנו כמות שהוא, ועדיין אינו ראוי לאכילה. וכאן לא שייך לומר הדין שאין בישול אחר קלייה, כי אינו ראוי לאכילה על ידי הקלייה, ולכן במחכ"ת אינו צודק ובשקיות תה יש להחמיר שלא ליתנם ב'כלי שני', אלא יתנו ב'כלי שלישי', ובזה אפילו הוא ריק מותר לערות עליהם מים מ'כלי שני', דהיינו עירו מכלי שני, וכל שכן שמותר ליתנם בתוך מים שנמצאים בכלי שלישי. (וראה בשו"ת יביע אומר ח"י סי' כה, שו"ת יחווה דעת ח"ב סי' כד).

הכנת משקה מתמצית תה (סענס)

כאשר מכין משקה מתמצית תה (סענס) שהוכנה מערב שבת, מותר לערות מהם לתוך מים חמים שב'כלי שני', ומעיקר הדין אף מותר לתת תחילה בשבת את מי התמצית, אפילו צוננים, לתוך כוס ריקה, ולערות עליהם מים רותחים מ'כלי ראשון', אולם טוב יותר לערות תחילה מים חמים לכוס ולאחר מכן לערות עליהם מי התמצית.

האם יש איסור צביעה בתה?

יש שחששו ליתן את מי התמצית על המים הרותחים שבכוס, מחשש איסור צביעה בשבת, שצובע את המים ע"י תמצית התה. אולם באמת אין לחוש לזה, כמבואר בספר היראים - לרבי אליעזר ממ"ץ (הובא בשבלי הלקט סי' פו ובבית יוסף סוף סי' שכ) שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים. ואף שצובע אותו, אין דרך צביעה בכך. דרך צביעה היינו כגון שצובע את קירות ביתו וכיו"ב, ומי צובע את דלת ביתו בתמצית עלי תה?! וכך מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ד) שהעושה עין הצבע אינו חייב משום אב דצובע, אלא משום תולדת צובע. כיצד? כגון שנתן קנקנתום לתוך מי עפצא, שנעשה הכל שחור וכיו"ב. ומבואר שדוקא אם תיקן צבע שראוי לצבוע בו דברים אחרים חייב, אבל עצם צביעת המים גרידא אין בזה חיוב. ולפי זה כיון שמי התמצית אינם צובעים במידה שיוכל לצבוע בהם דבר אחר, אין בזה איסור כלל, ועל כן באוכלים אין איסור צביעה. וכן תבלינים שכבר התבשלו או נקלו מערב שבת, כגון כרכום ופפריקה וכיו"ב, מותר ליתן לתוך תבשיל, למרות שצבע התבשיל משתנה, מותר, כי אין צביעה באוכלים ולא במשקים.

צביעת יין לבן באדום

דין צביעה באוכלים ומשקים נוגע גם לענין יין לקידוש, שכן לכתחילה מצוה לקדש על יין אדום ולא על לבן, כדכתיב (משלי כג לא) 'אל תרא יין כי יתאדם', דהיינו שיין אדום הוא טוב משובח. ומכל מקום אם יש לו יין לבן ואין לו יין אדום, או שמבחינה בריאותית אינו יכול לקדש על יין אדום, כגון אלו שיש להם בעיות סוכר ושיתים יין 'כרמל הוק' וכיו"ב, שהוא יין לבן, ויש לו מעט יין אדום, יערב בו מעט יין אדום כדי להאדימו. ומותר לערב בו יין אדום גם בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור צובע בשבת, אף כשרוצה שהיין יקבל קצת צבע אדום, וכמבואר בפרי מגדים (סי' שכ ס"ק כה) שמותר לתת יין אדום לתוך יין לבן אפילו אם הוא מתכוין לכך שיהיה מראה אדום.

סתם לחלוק?!

בשנת תשמ"ז יצא לאור סידור 'חזון עובדיה', שם (הלכות קידוש) כתבנו שמותר למזוג יין לבן לתוך הכוס ולערות על זה מעט יין אדום כדי שיראה אדמומיות ביין, ואיזה מחבר אחד מבני ברק תקף אותנו, וכתב שדוקא בתה שאינו מתכוין לצבע אלא לשתות ובדרך אגב הוא צובע, אבל כאשר מתכוין לצבוע שיהיה יין אדום אסור, וכתב, כדרכו, בלשון תקיפה. אבל הוא לא ראה דברי הפמ"ג. אמנם ניכר כי ראה מה שכתב בשו"ת יביע אומר (הני"ל), והרי שם ביביע אומר הביא דברי הפמ"ג שכתב במפורש שאפילו אם מתכוין לשם צביעה, אין דרך צביעה בכך, ואין איסור צביעה במשקין, והרבה אחרונים העתיקו את דברי הפמ"ג הללו, וגם דבריו מסתברים. סתם לחלוק עליו?! ולכן להלכה מותר למזוג מעט יין אדום לתוך יין לבן, כדי לצבועו וליתן לו מראה אדום, ואין כל חשש בכך. וכן מותר לערות את תמצית התה על מים חמים שבכוס 'כלי שני', כי אין צביעה באוכלים.

הוספת תמצית מהעלים בשבת

המכין תמצית תה מערב שבת, נכון שירתיח ויבשל את עלי התה במים חמים ב'כלי ראשון', ואם נגמרו מי התמצית בשבת ונותרו רק העלים, מותר לערות עליהם בשבת מים רותחים מכלי ראשון, כדי להוסיף תמצית, שהרי נתבשלו כבר ואין בישול אחר בישול ביבש [ואף אם נשאר מעט מי תמצית, בטלים במיעוטם לגבי העלים, (שו"ת יביע אומר ח"ז או"ח סי' מב)]. ואם לא בישל את עלי התה מערב שבת אלא רק עירה עליהם מים רותחים מכלי ראשון ונגמרו מי התמצית בשבת, יש אוסרים להוסיף ולערות עליהם מים חמים מכלי ראשון, ובמקום צורך ניתן לסמוך על המקילים לערות עליהם.

עלי מנטה ונענע במים חמים

יש הנותנים עלי מנטה ונענע וכיו"ב (מחברות גידול ללא חרקים ותולעים, ושוטפם היטב) לתוך מים חמים ב'כלי שני' כדי להטעימם, דכלי שני אינו מבשל, ואין זה ברור שהוא בכלל קלי הבישול המתבשלים אף בכלי שני, ובעלי תה אם נותנם לכלי שני שהיד סולדת בו, משתנה צבעם, אבל בעלי מנטה ונענע אין צבעם משתנה אחר שנותנם בכלי שני, אלא רק מעבירים טעם ואינם מתבשלים.

סחיטת לימון לתוך כוס תה

וכמו כן, מותר ליתן לימון לתוך כוס תה 'כלי שני'. ולדעת השו"ע (סי' שכ ס"ז) מותר לסחוט לימון בשבת ואין בכך שום איסור, וכן מותר לסחוט לימון לתוך סלט. ואף באופן שסוחטו לבין אצבעותיו בכדי לעצור את גרגרי הלימון, אין בכך משום איסור בורר בשבת, לפי שאין דרך ברירה בכך. ואמנם בני אשכנז מחמירים בזה, אבל מנהג בני ספרד כדעת מרן הבית יוסף שאין איסור סחיטה בלימון.

ודעת הבן איש חי (פר' פקודי אות ד, ובשו"ת רב פעלים ח"ג סי' יא) להחמיר בדין צביעה במשקין, ואם כי אין הלכה כמותו, אך הרוצה לחוש לדעתו, לכאורה יש בידו האפשרות לשפוך תחילה את תמצית התה לכוס ריקה ועל זה יערה את המים החמים. מאידך, אם יחמיר בדין צביעה, נמצא מקיל בדין בישול, כי תמצית התה, אפילו היתה מונחת על גבי הפלאטה והוא חם, הרי בשעה שמעבירו לתוך כוס, הוא נעשה 'כלי שני' שכן הבישול שלו נחלש, וכאשר מערה עליהם מים חמים מ'כלי ראשון', הרי עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, ונמצא מבשל את התמצית שיש בתוך הכוס. ואם כן, חומרא זו שרוצה לחוש לאיסור צביעה במשקים, מביאתו לידי קולא באיסור בישול מי התמצית שבכוס. אבל נתבונן, שכאשר מניח תמצית תה בתוך כוס ריקה, ועליו המים החמים, ישנן סברות להקל, וכדלהלן.

האם עירוי מבשל?

דעת כמה ראשונים, הרשב"ם (בתוס' שבת מב ע"ב, זבחים צה ע"ב) והרא"ה (הובא בחי' הר"ן שבת מב ע"ב) והמאירי (שבת מב ע"א ופסחים ל ע"ב) ועוד, שעירוי אינו מבשל. וכן מצינו דעה בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) שעירוי אינו ככלי ראשון ודינו ככלי שני שאינו מבשל. ואמנם להלכה פסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"י ויו"ד סי' סח ס"י) שעירוי מבשל כדי קליפה, אבל ניתן לצרף עוד סברות נוספות.

הצונן שלמטה גובר על הרוחחים

יש כלל ש'תתאה גבר' (עיי' פסחים ע"ו ע"א), שכאשר שופכים דבר חם לדבר קר ולהיפך, כוחו של התחתון גובר על העליון, שאם הצוננים נמצאים בכלי התחתון ומעירים אותם לתוכם דבר חם, הדבר החם יפשיר את הצונן אבל אין בכוחו לבשל את הצונן. לפיכך מותר לשפוך חמים לתוך צוננים, מפני שהחמים יתקררו, אבל לא להיפך, דהיינו צונן לתוך חמים. ולדעת הרשב"ם (שבת מב ע"א) אפילו ה'תתאה' [-התחתון] הוא מעט וה'עילאה' [-העליון] הוא הרבה, אפילו הכי אמרינן ש'תתאה גבר'. ואמנם נחלקו בזה ויש אומרים שאם התתאה הוא מעט ומערה עליו מים רותחים שהם רוב הכוס, מה שייך 'תתאה גבר'?! הרי המציאות היא ש'עילאה גבר'! אבל אנו לא נחלוק ונתווכח עם הראשונים כמלאכים, אלא אנו צריכים רק להתפלל לזכות להבין דבריהם.

בישול אחר בישול בלח

ויש צירוף נוסף, שלדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג ופכ"ב ה"ח) והרשב"א והריטב"א והר"ן (שבת מ ע"ב) אין בישול אחר בישול לא ביבש ואף לא בלח, וכיון שתמצית התה כבר היתה מבושלת מערב שבת, הרי כששופך התמצית לכלי תחילה ומערה עליו רותחים וחוזר לחממו, אף אם נאמר שעירוי מבשל כדי קליפה, הרי לפי דעת הרמב"ם ועוד אין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח. ואמנם אין הלכה כהרמב"ם והרשב"א, אלא כדעת רש"י (שבת לד ע"ב) והרא"ש (פ"ג דשבת סי' י-יא) ורבינו יונה (הובא בנימוקי יוסף בבא בתרא י ע"א) שבדבר לח יש בישול אחר בישול, וכפי שפסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"ד, ז, טו), מכל מקום יש לפנינו שלשה צירופים: א. דעת הסוברים שעירוי אינו מבשל. ב. דעת הרשב"א ש'תתאה גבר' אפילו הם מועטים. ג. דעת הרמב"ם ועוד שאין בישול אחר בישול אף בדבר לח.

ועל כן לפי עיקר ההלכה ניתן להקל להניח תחילה התמצית בכוס ריקה ועל זה לערות מים רותחים, אבל יותר טוב להחמיר בדבר זה ולא להכנס לכל מיני ספיקות, ולא להתחכם, אלא לערות מים חמים לתוך הכוס ועל זה יערה את תמצית התה. ומשום צביעה אין לחוש, שדעת הרבה פוסקים, ראשונים ואחרונים, שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים, (וראה באריכות בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סי' כ).